

Kóhalmi Béla emlékezete – Életrajz és pályakép I.

POGÁNY György

Bevezető

Tavaly emlékezett (meglehetősen visszafogottan) a magyar könyvtáros társadalom *Kóhalmi Béla* (Budapest, 1884. október 11. – Budapest, 1970. január 10.) halálának ötvenedik évfordulójára. Kóhalmi a XX. századi magyar könyvtárügy meghatározó alakja volt. A század első évtizedében Szabó Ervin közvetlen munkatársaként fontos szerepet töltött be a Fővárosi Könyvtár korszerű szolgáltatásainak kialakításában, 1945 után pedig különböző beosztásokban tevékenyen vett részt a magyar könyvtárügy, könyvtárpolitika és könyvtártudomány alakításában. A bibliográfia elméletének és gyakorlatának kiemelkedő művelője volt, egyetemi tanárként pedig komoly szerepet vállalt a könyvtáros utánpótlás felkészítésében. *Somkuti Gabriella* a *Könyvtáros* hasábjain 1979-ben közzétette a Magyar Könyvtárosok Egyesülete (MKE) – azóta már sajnálatosan megszűnt – *Könyvés könyvtártörténeti bizottsága* közvélemény-kutatásának eredményét arról, hogy a közreműködők

kiket tekintenek a hazai könyvtárügy meghatározó személyiségeinek.¹ A felmérés kétségtelenül nem volt reprezentatív, a grémium 184 tagja kapta meg a felhívást, és mindössze 45 kérdőív érkezett vissza. Ha reprezentatív, illetve tudományos mélységű elemzésnek nem is tekinthető a vizsgálat, nagyjából azért elfogadható az 1970-es évek vége könyvtáros társadalmi történeti érdeklődése és értékrendje megnyilvánulásának, egy adott pillanat állapotrajzának. Összesen 92 nevet jelöltek meg a közvélemény-kutatás résztvevői, a legtöbb szavazatot kapott első tíz személy listája a következő volt: *Szabó Ervin* 37, *Kóhalmi Béla* 34, *Széchenyi Ferenc* 27, *Szinnyei József* 27, *Gulyás Pál* 26, *Sebestyén Géza* 22, *Szabó Károly* 21, *Fitz József* 21, *Petrik Géza* 19, *Kovács Máté* 19 voksot kapott. Érdemes lenne megismételni a vizsgálatot, hiszen azon le lehetne mérni hivatásunk értékrendjének változását. Nyilván módosulna a tízes élmezőny, egyesek kikerülnének, mások viszont felkerülnének. Könnyen meglehet, hogy a lista második helyét elfoglaló Kóhalmi Béla hátrább kerülne.

Az elmúlt évtizedekben kevés cikk, tanulmány foglalkozott munkásságával, így személye nincs benne napjaink szakmai diskurzusában, a fiatalabb generációk egy jó részének neve már szinte semmit nem mond, így némileg elfelejtett és méltánytalanul háttérbe szorult alakja XX. századi könyvtárügyünk történetének.

Kétségtelenül közrejátszik ebben a magyar történelem is. Hosszú életének talán legaktívabb, pontosabban leginkább munkaképes időszakában – 1920 és 1945 között – nem lehetett könyvtáros, így szakmai pályafutása 1909 és 1919, illetve az 1945–1970 közötti évekre szorítkozott, de a rá jellemző szerénység miatt azokban az években is megmaradt háttérembernek, nem igazán töltött be látványos beosztásokat, így a figyelem fókuszába is viszonylag ritkán került. Századfordulós nagy szakmai ellenfele, Gulyás Pál egyébként még a 'könyvtáros' titulust is megtagadta tőle, biográfiájában foglalkozását 'hírlapíró'-ként határozta meg.² Tagadhatatlanul nem minden alap nélkül: pályafutása alatt mindig kapcsolatban volt a sajtóval, újságíróként és szerkesztőként egyaránt, és az 1930-as években, amikor Gulyás *A magyar írók élete* új folyamához az adatokat gyűjtötte, Kőhalmi kenyérkereső foglalkozása szerint hírlapíró volt.

A pályakezdés éve

Baloldali értékrendjének kialakulásában a szegények, a „megaláztatott és megszorítottak” melletti elkötelezettséget alighanem saját nehéz és szomorú gyermek- és ifjúkorából hozta. 1884. október 11-én született Budapesten, apja *Kőhalmi Gyula* fővárosi hivatalnok, édesanyja *Brunner Mária* volt. Öten voltak testvérek, de rajta kívül csak egy bátyja maradt életben.³ Árpád fivérével a jelek szerint nem tartott később szoros kapcsolatot; nevét is csak egy volt árvaházi növendéktársa érdeklődő leveléből ismerjük. *Somogyi Czizmazia Géza* 1956-ban köszöntötte a Kossuth-díj elnyerése alkalmából és levelében érdeklődött Árpád testvére után, akit 1912-ben látott utoljára.⁴ Rövid idő alatt szüleit elvesztette, idős és rossz anyagi körülmények között élő nagyszülei nem tudták vállalni nevelését, ezért hatéves korában, 1890-ben a *Josephinum* – teljes nevén *Fővárosi József Fiúárvaház* (az intézmény a mai VIII. kerületben, az Üllői út 76. szám alatt működött) – növendéke lett. Az intézmény elsősorban mesterségre tanította a fiúkat, így kereskedőket, kertészeket, szabókat, asztalosokat, cukrászokat, kárpitosokat, esztergályosokat, pékeket, könyvkötőket stb. képeztek. De a jó

képességű, szorgalmas gyerekeknek lehetővé tették a középiskolai, sőt felsőfokú stúdiumok végzését is, és 18 éves koruk után is az intézetben lakhattak a tanulmányokat folytatók.⁵

Kőhalmi az elemi iskolai osztályok elvégzését követően 1894-től a Budapest Székesfővárosi VIII. kerületi községi nyilvános polgári fiú-iskola tanulója volt, majd 1899-től a Felső Kereskedelmi Iskola diákjaként folytatta tanulmányait. Legszívesebben gimnáziumban tanult volna, de nevelői biztos kenyérkereső lehetőséget akartak kezébe adni. Jól tanuló diák volt, két alkalommal is a *Pesti Magyar Kereskedelmi Bank* által megítélt 200–200 koronás ösztöndíjban részesült tanulmányi eredményei elismeréseként. Érettségi vizsgáját követően 1902-ben a Városházára került tisztviselőnek; pályáját apja egyik barátja, volt kollégája egyengette. Kőhalmi azonban nem vonzotta a hivatalnoki pálya, ugyan beiratkozott a jogi karra, de csak az államszámviteli vizsgát tette le. Tervezte, hogy az egyetem bölcsészettudományi karán folytat tanulmányokat, amelynek előfeltétele volt a gimnáziumi érettségi, ezért magánúton letette a vizsgát, de végül anyagi okokból nem tanult tovább, szerény jövedelméből addigra már özvegy nagyanyját is támogatta. Hajlamainak, érdeklődésének megfelelően kezdett írni, különböző fővárosi és vidéki újságokban jelentek meg elbeszélései, cikkei.⁶ Évtizedekkel később elnéző iróniával jellemezte ekkoriban írt tárcanovelláit: ezeken „*ma már csak mosolyogni tudnék.*”⁷ Lassan fel is hagyott a szépirodalommal, igaz, hébe-hóba később is közzétett egy-egy elbeszélést, sőt egy regényt is publikált – persze tény, hogy ezeket elsősorban anyagi kényszerűségből írta.

1906-ban lett külső munkatársa a *Budapesti Napló Szabad Gondolat* című mellékletének, és ezekben az években kapcsolódott be a *Társadalomtudományi Társaság* munkájába, rendszeres résztvevője lett a társaság által szervezett programoknak és munkatársaként tartja számon többek között a *Huszdik Század*,⁸ a *Jövő*, a *Városi Szemle*. Az általa írt cikkek változatos témákat jártak körül; jellemzőjük volt a progresszív szemlélet, a polgári radikálisok, közelebbről *Jászi Oszkár* politikai elgondolásai melletti elköteleződés.⁹ A *Budapesti Napló*ban, pontosabban a *Szabad Gondolat*ban megjelent egyik cikke – *Hit és tudomány* – közlésénél szerkesztői üzenetet talált, miszerint kérték, hogy keresse fel a redakciót. Így került személyes kapcsolatba Jászi Oszkárral, aki meghívta a *Huszdik Század* összejöveteleire. Ezeken a találkozásokon ismerte meg Szabó Ervint.¹⁰ Kőhalmi már 1903-ban szeretett volna a Városházán található,

akkor még a *Statisztikai Hivatal* keretében működő *Fővárosi Könyvtárba* kerülni. Amikor megismerkedett Szabóval, neki is előadta vágyát, és ha azonnal nem is, de 1909-ben teljesült óhaja, a könyvtár alkalmazottja lett. Nem volt könnyű bekerülni az intézménybe, sokan pályáztak. *Remete László* kutatásaiból ismert, hogy igen csak komoly vetélytársa is volt az állás elnyeréséért: *Kunfi Zsigmond* is szeretett volna a Fővárosi Könyvtárban dolgozni.¹¹ Hogy Szabó Ervin Kóhalmit választotta, abban minden bizonnyal az volt a döntő szempont, hogy felismerte: a fiatal városházi hivatalnok élethivatásának tekinti a könyvtárosságot. Ezerkilencszázkilencben lett tehát a könyvtár munkatársa, ahol Szabó Ervin ekkoriban rendszeresítette az újonnan kinevezettek számára a könyvtárosi szakvizsgát, ezt Kóhalmi 1911-ben tette le. Szabó Ervin ezekben az években kezdte új alapokra helyezni a Fővárosi Könyvtár működését, a korlátozott feladatkörű városigazgatási gyűjteményből korszerű társadalomtudományi bibliotékát kívánt kialakítani, illetve már a következő évben kidolgozta nagyjelentőségű *Emlékiratát* a főváros nyilvános könyvtáráról.¹² Mint ahogyan Kóhalmi megfogalmazta: Szabó „*Meg akarta mutatni és meg is mutatta, hogy abban a barátságosan helyiségben, a valamikori kaszárnyában is lehet új módszerekkel ízelítőt adni arról, milyen is lehetne kellemesebb környezetben egy nyugat-európai színvonalú nyilvános tudományos szakkönyvtár.*”¹³ A szándék megvalósításához munkatársai számára lehetővé tette a külföldi könyvtári gyakorlatok megismerését, Kóhalmi Németországot és Angliát kereste fel. Útja egyik állomásáról, Posen könyvtárügyéről cikkben számolt be.¹⁴

Az addigi erőfeszítések elismerését jelentette, hogy a főváros 1392/1911. sz. közgyűlési határozatában kimondta: a Fővárosi Könyvtárat nyilvános könyvtárrá kell átszervezni és 1912. január 1-jétől kiválva a statisztikai hivatalból, önálló intézményként működhetett tovább.¹⁵ Megkezdődött az új könyvtárpalota tervezése, rövidesen azonban nyilvánvalóvá vált, hogy egyhamar nem épül fel, így más módon kellett gondoskodni az immár önálló intézmény megfelelő elhelyezéséről. A Gróf Károlyi utcai egykori iskolaépületet kapta meg mint „ideiglenes” otthont a bibliotéka, amely egy esztendősz zárva tartás után 1914. május 1-jén nyílt meg új helyén. A megkezdett átszervezési munkában Kóhalmi csakhamar fontos szerepet kapott, az ő feladata lett a decimális rendszerű szakkatalógus és a betűrendes, illetve a földrajzi katalógus kiépítése.¹⁶ Mint *Remete László* megállapította munkájáról, „*Az újjászervezés karmesteri tisztét*

Kóhalmi látta el, ennek eredménye lett életének első nagy és maradandó alkotása”, a bibliotéka szolgáltatási rendszerének kialakítása. Ezenkívül részt vett a fiókhálózat megszervezésében is, az Almásy téren megnyílt 2-es számú fiókkönyvtár létesítéséről Szabó Ervin felkérésére mint szabadkőműves ő tárgyalt az anyagi támogatást magára vállaló Deák Ferenc páholy képviselőjével.¹⁷

Kóhalmi tehát a Fővárosi Könyvtár fontos munkatársa lett, elsősorban ezért mentesítették a katonai szolgálat alól az I. világháború alatt, bár ebben nyilván közrejátszott gyenge fizikai alkata is (mindössze 158 cm magas volt és testsúlya alig érte el az 50 kg-ot).¹⁸ Szabó Ervin egyébként 1918-ban kezdeményezte, hogy mentesítsék tudományos munkásságára való tekintettel az egyetemi végzettség követelménye alól,¹⁹ és kiváló képességeit, íráskészségét, újságírói gyakorlatát is figyelembe véve, Szabó őt javasolta az 1913-ban meginduló *Könyvtári Szemle* című szaklap szerkesztőjének.

A Könyvtári Szemle szerkesztője

Az első világháború körüli évek nemcsak a magyar könyvtárügy, de a könyvtári szaksajtó történetjének is jeles időszaka.²⁰ Ebben az időben a *Magyar Könyvszemle*, a szakma nagy múltú, 1876 óta létező orgánuma megújult, történeti profilját megtartva foglalkozni kezdett a népkönyvtárak problémájával és rendszeresen megjelent a folyóiratban a vidéki közművelődési jellegű könyvtárak működéséről beszámoló jelentés, továbbá Gulyás Pál 1908-tól több tanulmányban adott hírt a külföldi nyilvános könyvtárakról. Ekkor kezdődött vitája is Szabó Ervinnel és a Fővárosi Könyvtárral. A *Magyar Könyvszemle* tehát megújult: eredeti profilját nem adta fel, de az első világháború végéig terjedő időszakban az aktuális kérdések iránt fogékony, a hazai könyvtárügy alakítójának igényével fellépő folyóirat volt.

1907-ben indult a *Múzeumi és Könyvtári Értesítő*, a *Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsának* folyóirata *Mihalik József* szerkesztésében. A testület megalakulásától tervezte folyóirat kiadását, de erre csak ekkor nyílt lehetőség. Címéből kitűnik, hogy nem kizárólag könyvtári szaklap volt. *Mihalik* igyekezett a két szakterület között egyensúlyt tartani, az első években ez több sikerrel járt, az 1910-es évek közepétől némileg eltolódott az arány a muzeológia javára. Mint hivatalos közlöny, a tanulmányok és módszertani jellegű írások mellett a közreadó testület jelentéseit és állásfoglalásait adta közre.

Nem kifejezetten könyvtári periodikum volt, de számos cikket közölt a könyvtárügy egyes kérdéseiről a *Népművelés* is.²¹

Az 1907-es év egyéb vonatkozásai miatt is fontos esztendő a hazai könyvtárügy szempontjából. Ebben az esztendőben került sor Pécssett a szabadtanítási kongresszusra, itt ütközött először a nagyobb nyilvánosság előtt Szabó Ervin a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsával és Főfelügyelőségével. Bírálata hatására közeledtek az álláspontok, az angol-amerikai típusú public library eszméje általánosan elfogadottá válik, Gulyás Pál pedig megbízást kapott a népkönyvtári kézikönyv megírására – 1909-ben jelent meg *A népkönyvtárak szervezése, fen[!]tartása és kezelése* címmel –, valamint a *Népkönyvtári címjegyzék* összeállítására. Az 1907-es évnél kell megemlítenünk, hogy megindult a *Fővárosi Könyvtár Értesítője* elnevezésű sorozat. Ebben látott napvilágot Szabó Ervin *A fővárosi könyvtár* című cikke, mely az első nyomtatott publikációja erről a témáról. A *Múzeumi és Könyvtári Értesítő* könyvtári vonatkozású cikkeiben és a tanács ülésein új közművelődési könyvtári koncepció formálódott, az 1910-es években a grémium tagjai között Szabó Ervin és Klebelsberg Kunó egyaránt ott található. Mint Voit Krisztina írja: „Wlassicstól Apponyin át, Fraknoi Vilmosig, sőt Mihalik József is, mindnyájan az angol-amerikai public library lelkes csodálói voltak.”²² A folyóirat könyvtári vonatkozású cikkeinek nagy részét Gulyás Pál írta, 22 közleménye jelent meg az *Értesítő*ben.²³ A Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa és Főfelügyelősége, illetve a folyóirat által körvonalazódó új közművelődési koncepcióról Tóth Gyula megállapítja, hogy a kor „legkiválóbbjai gyakorlatilag az angolokkal egyidejűleg (!) (kiem. Tóth Gyula) foglalkoztak a kistelepülések könyvtári ellátásával és lényegében eljutottak a megyei?-körzeti?-járású? ellátáshoz, voltaképpen annak felismeréséhez, hogy a kisvárosok és falvak könyvtári ellátása ezeknek a könyvtáraknak az útján látszik megoldhatónak.”²⁴ A fő céljaiban megegyező két közművelődési könyvtári koncepció között mégis kibékíthetetlennek látszó ellentét feszült. Oka a jelek szerint nem szakmai volt, hanem személyi, politikai, hatalmi – az, hogy az „állami” Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa és Főfelügyelősége vagy az „önkormányzati” Fővárosi Könyvtár lesz-e az elkövetkezendő korszak magyar közművelődési könyvtárügyének vezető intézménye. Az egyre élesebbé váló viták vezettek oda, hogy 1913-tól újabb könyvtári szaklap jelent meg. Mint Katsányi Sándor írja: Szabó Ervinnek „Szakmai

koncepciójának kibontásához és megvédéséhez orgánusra van szüksége – a »hivatalos« szakmai lapok Gulyás irányítása alatt állnak –, ezért megindítja saját lapját, a Könyvtári Szemlét. Most már a lapok is rivalizálnak egymással.”²⁵

A *Könyvtári Szemle* sajtóság orgánuma a magyar könyvtári sajtónak. Kiadója és a lap kezdeményezője Lantos Adolf antikvárius volt. Köhalmi Béla visszaemlékezése szerint Lantos Szabó Ervint kérte fel a lap szerkesztésére, azonban nem vállalta, és maga helyett őt ajánlotta.²⁶ A folyóirat szerkesztője tehát Köhalmi Béla lett, de az állandó kapcsolat közte és Szabó Ervin között kétségtelenné teszi Szabó meghatározó szerepét a folyóirat szellemiségében. A szerkesztő a lap programadó cikkében kijelentette: „Törekvésünk központjában a modern nyilvános könyvtárügy fog állni”, de az „irodalom a maga egészében, az időszaki sajtó, az írók, a kiadók, a könyvgyűjtők, a könyvtárosok és szabadtanítással foglalkozók egytől-egyig objektumai lesznek a mi megfigyeléseinknek.”²⁷ Tehát nemcsak könyvtári, hanem általánosabb profilú, a könyvkedvelőket is megszólító lap programját vázolta. Nyilvánvalóan nem teljesen saját magától: tekintettel kellett lennie a kiadó, a könyvkereskedő Lantos érdekeire is. A *Könyvtári Szemle* első száma 1913. május 20-án jelent meg. Kétheti rendszerességgel követték egymást az egyes füzetek, 1913-ban még nagy formátumban. A következő évben változott mérete és periodicitása: havilap lett kisebb alakban. Rovatbeosztása két fő részből – könyvtári és könyvgyűjtési – állt. Az utóbbi rovatban rendszeresen bemutatják, sokszor Köhalmi Béla szerzőségében, a korszak jeles magánkönyvtárait, bibliofiljeit – nem volt véletlen, hogy a lapban vetődött fel egy *Magyar Könyvgyűjtő Társaság* alapításának ötlete, amely a világháború lezárultával, 1920-ban alakult meg mint *Magyar Bibliophil Társaság*. Köhalmi és munkatársai igyekeztek a könyvtári szakirodalmat, a legfontosabb kézikönyveket, tájékoztatási segédleteket is ismertetni. Stílusa eleven, friss volt, cikkei általában rövidek, lényegre törőek. Lantos és a szerkesztőség a nagyobb terjedelmű írásokból könyvsorozatot is kiadott *Könyvtári Füzetek* címmel. Köhalmi érdeklődése ekkor fordult a bibliográfia felé, több szenvedélyes hangú cikkben sérelmezte a magyar nemzeti bibliográfia hiányait, illetve bírálta a *Magyar Könyvkiadók és Könyvkereskedők Egyesülete* által kiadott könyvészet megbízhatatlanságát.²⁸ Nagy jelentősége volt 1914-ben a *Magyarország Bibliográfiája* című melléklet megindításának, *Steinhofer Károly*, majd *Pikler Blanka* szerkesztésében. Júliusig jelent meg

a jegyzék, akkor Köhalmi bejelentette, hogy további kiadását magára vállalta a *Magyar Könyvkiadók és Könyvkereskedők Egyesülete*, és a Corvinában lát napvilágot a továbbiakban.

A lap munkatársainak zöme a Fővárosi Könyvtárból került ki. A legtöbb cikket a szerkesztő Köhalmi Béla írta, rendszeresen publikált a lapban Szabó Ervin mellett *Dienes László*, *Pikler Blanka*, *Braun Róbert*, *Madzsar József*. A cikkírók között találjuk egyébként *Hóman Bálintot* és *Szekfü Gyulát* is, Hóman a történeti bibliográfiáról indított vitához szól hozzá, Szekfü pedig *Thallóczy Lajos* könyvtárát mutatta be. Szabó Ervin a *Könyvtári Szemle* feladatát az 1. számban a következőkben jelölte meg: segítsen „megértetni az emberekkel, hogy nyilvános könyvtárak kellenek, nem népkönyvtárak.” Mennyire sikerült ezt a célt megvalósítani a lapnak? Elvi jelentőségű, súlyos tanulmány kevés jelent meg a public libraryról, Köhalmi inkább apró írások sokaságával próbálta népszerűsíteni a Fővárosi Könyvtár, illetve a külföldi könyvtárak gyakorlatát, módszereit. A vitát általában kerülte a szerkesztő, csak néhány esetben mérte össze tollát Gulyás Pállal. A könyvtárpolitikai tanulmányok között elvi célkitűzései és terjedelme miatt fontos volt *Dienes László* írása, a későbbi kötetben is megjelent *Walter Hofmann könyvtári törekvései*. Hofmann új típusú könyvtárt sürgetett, olyant, amely a használók – elsősorban munkásolvasók – nevelését, befolyásolását tartja feladatának. E cél eléréseért a német szakember a könyvanyag szelekcióját és a legkülönbébb korlátozásokat javasolta, azért, hogy a könyvtáros döntse el: mit használjon az olvasó, mit kölcsönözön. A szabad könyvtárhasználat eszméjével szakító tanulmány joggal keltett megütközést a nagy ellenfélben, Gulyás Pálban. A lap 1917-ig jelent meg, az 1918-as VI. évfolyam helyett *Könyvgyűjtők évkönyve 1919-re* címmel látott napvilágot egy 96 oldalas kiadvány, amely – címének megfelelően – elsősorban bibliofiliával kapcsolatos írásokat közölt, de itt jelent meg Köhalmi tanulmánya Szabó Ervinről is.²⁹

A *Könyvtári Szemle* jelentősége elsősorban abban foglalható össze, hogy népszerűsítette a közművelődési könyvtárügy gondolatát, új problémákat vetett fel a hazai szaksajtóban, publikációs lehetőséget nyújtott a „hivatalos” könyvtárügytől eltérő felfogásoknak. A *Könyvtári Szemle* a háború alatt – a többi szakfolyóirathoz hasonlóan – terjedelmét csökkenteni kényszerült. A folyóirat utóéletéhez tartozik Köhalmi levele *Asztalos Miklóshoz*, az 1934-ben megindult azonos című lap szerkesztőjéhez,³⁰ melyben nehezményezte, hogy a szerkesztő meg sem

említette mint előzményt az 1913-ban indult és általa gondozott lapot.

Szabó Ervin 1915 végén felvetette egy új periodikum, az *Irodalmi Őr* indítását úgy, hogy a kiadványba beolvadna a *Könyvtári Szemle*. Az *Irodalmi Őr* elgondolása szerint az új könyveket olvasmányosan ismertette volna.³¹ Az elképzelés mindenkinek tetszett, Lantos is hajlandónak mutatkozott a kiadására és a kritikai rovat vezetőjének kiszemelt *Schöpflin Aladár* is vállalta a feladatot, Köhalmi pedig visszaemlékezésében így írt: „... fellelkesített a terv. Úgy éreztem, hogy Szabó Ervin az általában „lekezelt” könyvtárost rangban a tudományos publicisztikát művelők mellé kívánja emelni. Azonkívül az se volt kicsiség, hogy nevem, mint szerkesztő, ott lett volna Schöpflin Aladár és Szabó Ervin neve mellett.”³² Az elképzelés végül a háborús papírhiány miatt hiúsult meg.

A *Könyvtári Szemlének* és Lantosnak Köhalmi számára volt még egy jelentős momentuma. A szerkesztő fontosnak tartotta az olvasás kérdését és 1918-ban felhívással fordult a magyar írókhoz, tudósokhoz, közéleti személyiségekhez, hogy maradandó olvasmányélményükről számoljanak be. Nyolcvanhét válasz érkezett és ezekből tette közzé *Könyvek könyve* címmel gyűjteményét.³³ A mű egyik fennmaradt példányának érdekessége, hogy a Országos Széchényi Könyvtár (OSZK) Könyvtári Intézet Könyvtártudományi Szakkönyvtárában őrzött tobusban lappangott *Ady Endre* Köhalmihoz írt válasza olvasmányairól. (A jeles monumentum csak 2017-ben került elő és tette közzé *Szabó Piroska*, a Könyvtári Intézet munkatársa).³⁴

Köhalmi Béla és a Tanácsköztársaság

Köhalmi politikai nézetei 1918-ban egyre inkább eltávolodtak az *Országos Radikális Párttól* és felfogása a szociáldemokratákéhoz, majd az év végén a kommunistákéhoz közeledett. Fontos volt kapcsolata a *Galilei Körrel*; *Csunderlik Péter* erről így írt: „A háborút történelmi materialista szempontból elemző előadások és szemináriumok, rendezvények leple alatt már megkezdődött a galileisták illegális háborúellenes tevékenysége. Szabó Ervin könyvtáros tanítványa, Köhalmi Béla számol be arról, hogy a galileisták 'a frontra csempészték a háborúellenes iratokat'. Maga Köhalmi Béla is írt egy röpiratszöveget, amelyet az első magyar könyvtárosnő, Pikler Blanka gépelt le – mindezt még 'a galileista ifjak' letartóztatása előtt, vagyis 1916–1917-ben.”³⁵ Munkahelye, a Fővárosi Könyvtár végső soron megkönnyítette

számára a szélsőbaloldallal való kapcsolatot, 1919 elején ugyanis az illegalitásba szorult KMP (Kommunisták Magyarországi Pártja) a bibliotéka igazgatói szobájában tartotta megbeszéléseit. *Rákos Ferenc* (1893–1963, jogász, a kommün alatt kezdetben a *Vörös Őrség* parancsnoka, majd a *Budapesti Forradalmi Törvényszék* elnöke) így emlékezett vissza: „Munkahelyem a Fővárosi Könyvtárban dr. Dienes Lászlónak, a Könyvtár igazgatójának dolgozó szobája volt, íróasztala baloldali felét rendelkezésemre bocsátotta. Rajta kívül helyettesét, Köhalmi Bélát avattuk be a dologba,”³⁶ vagyis egyértelmű, hogy a Fővárosi Könyvtár ezekben a hetekben az illegális KMP egyik otthonává vált. Köhalmi szívvel-lélekkel elfogadta a Tanácsköztársaság politikai céljait; 1919. augusztus 1-jén, tehát a diktatúra bukása napján dedikálta *Szigeti Gabriellának Mit olvassunk a szocialista irodalomból?* című füzetét. A dedikáció a következő: „Szigeti Gabriellának, a diktatúra bukása napján is hitet téve arról, hogy megalkuvás nélküli szociálista mozgalmat csak diktatúra alapján lehet majd a jövőben is csinálni.”³⁷ A teljes igazsághoz azonban hozzátartozik, hogy emigrációjában módosította véleményét. Bécsi azilumában 1920. március 21-én kezdte vezetni *Naplóját*, a 2. füzetben augusztus 8-án beszámol egy magyar kommunistával való beszélgetéséről, aki nehezményezte, hogy nem vesz részt a mozgalmi munkában. Köhalmi a következő sorokat jegyezte fel: „Azért nem veszek és nem fogok részt venni a mozgalomban, mert látom, hogy amennyiben a lehetetlenség bekövetkeznék a szabad út, egy demokratikus rendszer számára menthetetlenül átcsapna diktatúrába. Ez vért és vért és vért jelentene, ez a munka nekem nem való. Én elvonulok: írok, ha lehet, ha meghallgatnak egy-egy tudományos előadás erejéig, arra is hajlandó leszek, de nem leszek egyébként közéleti ember. Nem való nekem a véres munka.”³⁸ 1920-ban megfogalmazott nézetéhez élete további korszakában is hű maradt, nem lett mozgalmi ember és erőszakos fellépéssel nemhogy ártott volna valakinek, inkább a segítőkészség volt jellemző tulajdonsága.

Az 1918–1919-es forradalmak könyvtári törekvései a Fővárosi Könyvtár, illetve az intézmény munkatársai körül kristályosodtak ki.³⁹ Szabó Ervin halála után *Braun Róbert*, *Madzsar József*, majd *Dienes László* állt a bibliotéka élén, és megkezdődött a nagyszabású koncepciók készítése, *Dienes Köhalmi Bélával* közösen dolgozta ki a polgári demokratikus forradalom könyvtári programját 1919 február végén. A dokumentum 21 pontban foglalta össze a teendőket

és merített Szabó Ervin modernizációs elgondolásaiból is. Elsősorban a közművelődési könyvtári rendszer megteremtésével foglalkozott a tervezet, a könyvtárügy kiépítését olyan széles alapon képzelte, mint a népiskolai rendszer. Erős centralizációt hirdetett meg a szakkönyvtárak között, például az *Akadémiai Könyvtárat* összevonni javasolta az *Egyetemi Könyvtárral*, a *Képviselőházi Könyvtárat* a Fővárosi Könyvtár (1919. március 28-tól *Szabó Ervin Könyvtár* néven működött) alá rendelte volna stb. Az írás foglalkozott a könyvtárosképzéssel is, és a bibliográfia ügyét állami feladatnak nyilvánította. A dokumentumot *Dienes* megvitatta a KMP vezetőivel, többek között *Lukács Györggyel*, és az észrevételeket, javaslatokat felhasználva dolgozta ki Köhalmival március közepére, tehát még a Tanácsköztársaság kikiáltása előtt az *Országos könyvtárügy rendezésének általános alapelvei* és az *Országos könyvtárügy szervezete* című tervezetet.⁴⁰ Az *Alapelv* a februári programnál radikálisabb javaslatokat tartalmazott, ugyanakkor az elvi célkitűzés mai szemmel is elfogadható: „Fő alapelv: mindenki az egész ország területén lehetőleg könnyen és gyorsan hozzájuthasson a közkönyvtárak útján ahhoz a könyvhöz, amelyre szüksége van.”⁴¹ Az új könyvtári rendszer átszervezéséhez és megteremtéséhez szükséges könyveket és egyéb infrastruktúrát (épületet) azonban korántsem demokratikus, hanem diktatórikus eszközökkel, lefoglalásból kívánta biztosítani; a dokumentum elvi lehetőségként foglalkozott a magánkönyvtárak köztulajdonba vételével is: „nagyobb gyűjteményekkel rendelkező magánosok felszólítandók ezek átengedésére. Elvenni tőlük csak a közre nézve nélkülözhetetlen, vagy az egyéni használat mértékét nagyon túlhaladó gyűjteményeket javasolnánk.”⁴² A szervezeti kérdésekkel foglalkozó dokumentum elsősorban az *Országos Könyvtárügyi Tanács* feladatait vázolta. Ezek a dolgozatok lettek alapjai a Tanácsköztársaság alatti könyvtári elképzeléseknek, és 1919. március 30-án *Lukács György* kinevezte *Dienest* a „könyvtári ügyek megbízottjává”, *Köhalmi* pedig „a könyvtári ügyek helyettes megbízottjává” és hatáskörükbe utalta a *Könyvtárügyi Tanács* megszervezését.⁴³ A könyvtári megbízottak irodája és apparátusa kezdetben a Fővárosi Könyvtár épületében volt – ezzel is jelképezve a bibliotéka centrális szerepét a könyvtárügyben –, később az *Andrássy út 12. szám* alatt működött. A Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsának és Főfelügyelőségének megszüntetése után alakult meg az *Országos Könyvtárügyi és Bibliográfiai Intézet* mint a könyvtárügy irányító szerve. Ezek a dokumentumok,

illetve személyi kinevezések lettek alapjai a következő mintegy négy hónap könyvtárügyének. A *Közoktatásügyi Népbiztosság* 1919. április 22-én tette közzé *Rendeletét* a könyvtárügyről, melyet Kóhalmi visszaemlékező írásában „alaprendelet”-ként említ.⁴⁴ Dienes és Kóhalmi nagy energiával kezdett a munkához. Tevékenységük jól nyomon követhető az általuk szerkesztett *A Tanácsköztársaság könyvtárügye: A könyvtárügyi politikai megbízottak hivatalos lapja* című, illetve alcímű kiadványból, továbbá Kóhalmi Béla 1919 augusztusában, tehát már a Tanácsköztársaság bukása után írt kézíratos összefoglaló anyagából: *Vázlatos kép az Országos Könyvtárügyi és Bibliográfiai Intézet 1919 április – júliusi munkájáról*.⁴⁵

A *Tanácsköztársaság könyvtárügye* május 1-jén indult, a 2–3. összevont szám június 1-jén, a 4., utolsó pedig júliusban, a nap jelölésének mellőzésével látott napvilágot. A periodikum főleg rendeleteket, állásfoglalásokat közölt, amelyeket elsősorban a *Közoktatásügyi Népbiztosság* bocsátott ki, de voltak „a könyvtárügyi megbízottak” által aláírtak is. A 4. számban rövid közlemény tudatta az olvasókkal, hogy „A nagy papírszűrés folytán A Tanácsköztársaság Könyvtárügye című hivatalos lapunk egyesülni fog a Múzeumi és Könyvtári Értesítővel és a Könyvtári Szemlével és Könyvtári Szemle címen mint a közművelődési könyvtárak lapja fog megjelenni.” Az elképzelések szerint a *Magyar Könyvszemle* is megmaradt volna mint „a régi magyar könyvekre és bibliográfiára vonatkozó szakrevü”, illetve a tudományos könyvtárak és a múzeum könyvtárának önálló hivatalos lapja.

Értelemszerűen a könyvtárügyi megbízottak készítették a Közoktatásügyi Népbiztosság által közreadott jogszabályokat. A Tanácsköztársaság könyvtárpolitikája *Katsányi Sándor* megállapítása szerint „amerikai típusú könyvtárügy megvalósítása szovjet eszközökkel. Könyvtárpolitikai frazeológiájukban azonban az angol-amerikai példa már nem tükröződött – szemben az arra mindig hivatkozó Szabó Ervinnel – ellenkezőleg, 'burzsoá könyvtárpolitika' néven foglaltak össze minden könyvtári elmaradottságot, az új viszont 'szocialista könyvtár' és 'kommunista könyvtárpolitika' elnevezést kapott.”⁴⁶ Tóth Gyula hasonlóan értékeli a történeteket: a Tanácsköztársaság alatti könyvtári programról megállapítja, „ha a tervzeteket figyelmen kívül hagyjuk, akkor kiderül, hogy ami a vidéket illeti, a javasolt megoldás bizony nem Szabó Ervin-i, se nem tanácsköztársasági »többlet«, hanem lényegét illetően a Ferenczi-Mihalik-Gulyás-féle koncepciókkal azonos!”⁴⁷

Kóhalmi összefoglalása önkritikusan állapítja meg, hogy pozitív alkotásokig nem igazán jutottak el, fő célkitűzésük az volt, hogy egy „szélesebb bázisú könyvtárkultúra előfeltételeit (kiemelés az eredetiben) teremse meg.” Négy előfeltételt említett: a könyvtárosképző tanfolyamot, a könyvanyag összegyűjtését a megszervezett *Közkönyvtárak Gyűjtő és Elosztó Telepe* révén, „a kapható jó magyar irodalom összeállítása” című segédlet elkészítését és a könyvtárkezelésre vonatkozó ismeretek népszerűsítését. Kóhalmi a beszámolóban is utalt arra, hogy sokszor megpróbálták mérsékelni, fékezni a túlzó törekvéseket.⁴⁸ Ezzel a kérdéssel visszaemlékezésében is foglalkozott, eszerint ő és Dienes a „jósándékú túlzások” leküzdését tartották fontos feladatuknak. Ők – mint írta – könyvtárrendszerben gondolkodtak, de ezzel szemben volt „a minden oldalról feltámadó könyvtáréhség.” „Nehezen lehetett ezt a feltámadt könyvtáréhséget józan keretek közé szorítani, a meggondolatlan ambíciók kielégítését fékezni. Nem akartuk a vidéki muzeális értékű könyvanyagot Budapestre koncentrálni, de hadakoztunk olyan vidéki lokálpatriótákkal is, akik egy másik város könyvtárával szerettek volna gazdagodni.”⁴⁹ A begyűjtött könyvek a megszervezett *Közkönyvtárak Gyűjtő és Elosztó Telepe*re kerültek, összesen 486 416 kötetet gyűjtöttek be; a könyvkiadóktól, könyvkereskedőktől lefoglalt művek 345 170 kötete, a többi a megszüntetett érdekképviseletektől, egyesületektől, kaszinóktól, egyházi rendek és kollégiumoktól, illetve magánszemélyektől származott. Összesen 12 arisztokrata és nagypolgári gyűjteményt foglaltak le, alapvetően olyan kollektívákat, amelyeket tulajdonosuk örizetlenül hagyott. Ugyanakkor a magánszemélyek között nagy aggodalmat okoztak az intézkedések és a rekvirálások, de a jelek szerint Kóhalmi Béla ezen a területen is mérséklő módon járt el. A *Todoreszku Gyula* féle roppant értékes régi magyar köteteket tartalmazó bibliotéka megóvása kétségtelenül az ő személyéhez köthető⁵⁰; *Horváth Aranka*, a bibliofil özvegye ezt a tényt 1920-ban, tehát a restauráció idején és Kóhalmi emigrációja alatt ismerte el, vitathatlan emberi tisztességről és némi személyes kurázsiról tanúságot téve: „A kommün alatt Kóhalmi Béla mentette meg a gyűjteményt a szocializálástól. De nagyon sokat remegtek érte, hiszen még egy ilyet összehozni teljesen ki van zárva.”⁵¹ A könyvtár történetjének utóéletéhez tartozik, hogy amikor *Akantisz Viktor* összeállította a *Todoreszku-könyvtár* katalógusát, és *Horváth Aranka* elküldte neki, Kóhalmi felajánlotta, hogy ismerteti a kiadványt. Az özvegy azonban visszautasította;

indoklása szerint „*birtokom megszállott területen (Romániában) van, ahol mindenkinek inkább van joga az élethez, mint a magyarnak, s ezért nem szeretném, hogy ott valakinek is a kezébe kerülne (a recenzio), s beszéd tárgya legyen, nekem a Nemzeti Múzeumnak való ajándékom. Akkor esetleg még elvinnék azt a kis részt is, amit nagy nehezen meghagytak. Bármennyire is szerettem volna, hogy boldogult férjem munkássága így ismertté vált volna, egyelőre halasszuk el a dolgot.*” A levél előzménye, hogy a román Todoreszku-rokonság bíróság előtt perelte be Horváth Arankát a hagyaték megszerzéséért.⁵²

Kőhalmi számos előadást tartott és a könyvtárosképző tanfolyamon is oktatott. Előadásai részben nyomtatásban is megjelentek; akadtak köztük könyvtári vonatkozásúak, de tágabb horizontú szövegek is: *Mit olvassunk a szociálista irodalomból?* Közoktatásügyi Népbiztoság, 16 p.; *Szindikalizmus és leninizmus*. 15 p. (Vörös Könyvtár 15–16.); *A „Bibliográfia” rovata és a Bibliográfiai Intézet*. Corvina, VII. 30. 116. p. és Forrásgyűjtemény, 140–142. p.; *A georgeizmus irodalma*. (Jegyzék) Összeáll K. B. = Beszélgetés Henry George-al a Föld és adóreformról. Galilei Kör. 23–24. p. (Galilei Kör könyvtára 14.); *Jelentés a Bibliográfiai Főosztály 1919. április-július havi működéséről*. = Forrásgyűjtemény, 159–162. p.; *A könyvpiac és a közkönyvtárak: A Közönyvtárak Gyűjtő és Elosztó Telepe*. = A Munka, 38. szám, 13–16. p.; *Kun Bélák*. = Szabadgondolat, március 1. 97–100. p.; *Szakértekezlet a vakok központi könyvtára ügyében. Jegyzőkönyv*. = A Tanácsköztársaság Könyvtárügye, július, 2–4. p. (K. B. bevezető előadása és válasza); *Új könyvtárosnemzedék képzése*. Forrásgyűjtemény, 97–99. p.

1919-es publikációinak egyike némileg rejtélyes. A

Tanácsköztársaság bukása után Kőhalmi a helyén maradt, az Országos Könyvtárügyi és Bibliográfiai Intézet iratait rendezte, majd átadta az irattárat az ismét felállított Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségének, feltehetően Gulyás Pálnak, aki ebből az anyagból írta meglehetősen elfogult írását.⁵³ Kőhalmi az ősszel letartóztatták, majd szabadon engedték azzal, hogy büntető eljárást indítanak ellene. Ezt elkerülendő 1920 elején Bécsbe emigrált.⁵⁴ A félig-meddig illegálisban élő friss házaspár – 1919. május 3-án vette feleségül *Christianus Jankát*⁵⁵ – 1919 végén saját nevével *A Hétköznapokban* közölt egy cikket *Születő magyar könyvek élé* címmel.⁵⁶ Az írásban az elveszett területek kapcsán vázolja a magyar könyvkiadás előtt álló feladatokat és leszögezi: „*most újra Erdély fogja magához való hűségére kitanítani a magyarságot. Erdélyt fogja uralni a magyar könyvpiac. Így hiszszük, így akarjuk hinni, mert ránkparancsolja ezt a vak hitet annak a népnek a szívóssága, mely a Mikes Kelemen édes ízű nyelvét megteremtette, megőrizte és kiszínezte és amelyik a Kemény Zsigmond történelmi szobrászatához nagy és mély emberi figurákat szállított.*” A cikkben hitet tett a nemzetiségi megértés mellett, javasolta, hogy „*jó fordításban tót és erdélyi román költőket*” is adjon ki a könyvkiadás. Sajátságos a cikk megjelentetése, ugyanis egy 1919. október 8-ai rendőrségi hír szerint szerzője „*szökésben van*”.⁵⁷ Az *Új Nemzedék* című lapban 1920-ban az ügyészség közzétette „*Kőhalmi Béla harminchat éves budapesti születésű fővárosi könyvtári alkalmazott*” ellen kiadott elfogatóparancsot „*sajtó útján elkövetett igazgatási bűntette miatt*”.⁵⁸ Úgy látszik, Kőhalmi vállalta a kockázatot, miszerint saját neve alatt publikálta cikkét – és persze a lap is kiállt mellette a közléssel.

Jegyzetek és irodalmi hivatkozások

1. SOMKUTI Gabriella. Kik a magyar könyvtártörténet jeles alakjai? = *Könyvtáros*, 29. (1979) 3., p. 160–162. ISSN 0450-7886
2. GULYÁS Pál. Magyar írók élete és munkái. 17. köt. Gulyás Pál adatgyűjtéséből sajtó alá rendezte VICZIÁN János. Budapest: Argumentum Kiadó: MTA Könyvtára, 1995. col. 452–453. (Új sorozat). ISBN 963-446-012-7, 963-7341-70-6/összkiadás
3. Kőhalmi Béla 1956. június 6-ai Önéletrajza. Gyűjteményi lelőhely: MTA KIK Kézirattára, MS 4315/31.
4. Somogyi Csizmazia Géza levele dátum nélkül, Kőhalmi Béla hagyatéka. Gyűjteményi lelőhely: OSZK Kézirattár, Fond 669. A Kőhalmi-hagyaték OSZK-ban található része még rendezetlen, köszönöm Földesi Ferenc osztályvezető úr engedélyét az anyag használatához.
5. BUZA Péter. Elárvult árvaház: Fejezetek a Josephinum történetéből. = Budapest, 18. (1980) 10., (október) p. 18–22. ISSN 0007-2885. Kötetben: BUZA Péter. Pest-budai történetek: Rendhagyó városnéző séta. Budapest: Idegenforgalmi Propaganda Kiadó, 1983. p. 111–122. ISBN 963-316-014-6

6. REMETE László. Kóhalmi Béla 1884–1970. == REMETE László – RÉVÉSZ Ferenc: Könyvtáros portrék. Budapest: FSZEK, 1979. 113. p. ISBN 963-581-061-X
7. BEREZKY László. Beszélgetés a 85 éves Kóhalmi Bélával. == Könyvtáros, 19. (1969) 10., p. 572. ISSN 0450-7886
8. HEVERDLE László. Kóhalmi Béla és a Huszadik Század. == Magyar Könyvszemle, 93. (1977) 1., p. 66–71. p. ISSN 0025–0171 Heverdle szerint a társadalmi felelősségtudat vitte a progresszív táborba. A Huszadik Századba három témában írt tanulmányokat: a könyvkiadás, olvasás kérdéseiről, erősen bírálta a kor kapitalista, üzleti profitra törő kiadóit, a részletüzletet, érintette a Révai-Franklin pert, felvetette, hogy a per anyagát az irodalomtanár-jelölteknek kötelező olvasmányként kellene feladni, hogy ismerjék meg, mi az irodalom a kapitalista világban. A második témakörben művelődéspolitikai kérdéseket taglalt, többek között az analfabétizmust vagy a Nemzeti Kaszinó működését. A harmadik csoport pedig szűkebben vett könyvtárügyi, bibliográfiai kérdéseket vizsgált.
9. KÓHALMI Béla. Szabó Ervin egy tanítványának emlékeiből. == Szabó Ervin 1877–1918. Gyűjtötte, válogatta, szerkesztette és a jegyzeteket írta REMETE László. Budapest: FSZEK, 1968. p. 277–286.
10. BEREZKY László. Beszélgetés, i.m., p. 572.
11. REMETE László. Kóhalmi Béla, i.m., p. 114.
12. SZABÓ Ervin. Emlékirat községi nyilvános könyvtár létesítéséről. == Szabó Ervin magyar nyelven megjelent könyvtártudományi, művelődéspolitikai cikkeinek, tanulmányainak és kritikáinak gyűjteménye. Összegyűjtötte, jegyzetekkel ellátta és sajtó alá rendezte TISZAY Andor; KÓHALMI Béla tanulmányával. Budapest: FSZEK, 1959. p. 207–265.
13. KÓHALMI Béla. Szabó Ervin egy tanítványának emlékeiből. == i.m. p. 276–277.
14. KÓHALMI Béla. A poseni könyvtárügy: Egy tanulmányút margójára. == Fővárosi Könyvtár Értesítője, 1910. 3. p. 269–280. Hozzáférhető: https://library.hungaricana.hu/hu/view/FSZEK_Evkonv_1910/?pg=144&layout=s [Megtekintve: 2021. 05. 03.]
15. KATSÁNYI Sándor. A fővárosi könyvtárának története 1. kötet, 1945-ig. Budapest: FSZEK, 2004. 115. p. ISBN 978-973-581-437-4
16. BEREZKY László. Beszélgetés, i.m. p. 572.
17. REMETE László. Kóhalmi Béla, i.m. p. 115.; KÓHALMI Béla. Az Almássy téri Deák Ferenc könyvtár történetéhez. == Magyar Könyvszemle, 80. (1964) 2., p. 154–155. ISSN 0025–0171 Kóhalmi a Martinovics Páholy tagja volt. Amikor a különböző páholyok 1917-ben megalapították páholyközi szervezetüket, a Tartós Béke és Demokrácia Érdekében Dolgozó Páholyközi Bizottságot, a grémiumnak Kóhalmi lett az egyik vezetője, a testület címe is az ő I., Kékgolyó u 28. I. emelet 1. szám alatti lakása volt. A bizottság célja a következő volt: „... a szabadkőművesség igazi hivatására ébredve ebben a szellemben táplálja a közvéleményt és a belső politika rendjét gyökeresen átalakító mozgalmakat.” Kóhalmi Béla hagyatéka, MTA KIK Kézirattár, 4315/208. 1945 után is tagja volt a Martinovics Páholy annak feloszlataáig, neve a hivatalos tagnévsorban szerepel. Kóhalmi Béla hagyatéka. Gyűjteményi lelőhely: MTA KIK Kézirattár, 4315/202.
18. Kóhalmi Béla népfőlköldei szolgálat alóli mentesítése. Gyűjteményi lelőhely: MTA KIK Kézirattár, 4315/69, 4315/70.
19. Kóhalmi Béla 1945. február 27-ei Önéletrajza. Gyűjteményi lelőhely: MTA KIK Kézirattára, MS 4315/26.
20. Ennél a résznél felhasználtam korábbi írásomat : POGÁNY György. A magyar könyvtári saksajtó vázlatos története 1. rész. == Könyvtári Figyelő, 42. (1996) 4., p. 585–596. ISSN 0023-3773
21. SONNEVEND Péter. A Népművelés c. folyóirat (1906–1918) a modern közkönyvtárakért. 1–3. rész. == Könyvtári Figyelő, 54. (2008) 4., p. 641–658. , Uo.: 55. (2009) 1., p. 65–80., 2., p. 210–226. ISSN 0023-3773
22. VOIT Krisztina. A magyar közgyűjteményrendszer történetének vázlata a századfordulótól 1949-ig. == Magyar Könyvszemle, 108. (1992) 1., p. 23–43., 2., p. 139–156., az idézet: 2. rész, p. 142. ISSN 0025-0171 Kötetben: VOIT Krisztina. Fejezetek a közgyűjtemények és a könyvkiadás történetéből: Tanulmányok. Budapest: Argumentum, 2005. p. 24. ISBN 963-446-305-3
23. A folyóirat története és repertórium: KATONA Júlia, M. A Múzeumi és Könyvtári Értesítő repertórium 1907–1918. Budapest: Művelődésutató Intézet, 1982. 155 p. ISBN 963-521-055-8
24. TÓTH Gyula. A megyei könyvtári hálózat problémátörténete. == Könyvtári Figyelő, 108. (1992) 4., p. 660–673. az idézet: p. 665–666. ISSN 0023-3773
25. KATSÁNYI Sándor. Párhuzamos életrajzok: Gulyás Pál, Szabó Ervin és a korszerű közkönyvtár gondolatának kibontakozása. == Könyvtári Figyelő, 41. (1995) 2., p. 199–208. ISSN 0023-3773
26. BEREZKY László. Beszélgetés, i.m. p. 572. VÉRTESY Miklós. Beszélgetés a nyolcvan éves Kóhalmi Bélával. == Könyvtáros, 14. (1964) 12., p. 705. ISSN 0450-7886. A lap története és repertórium: KÁRPÁTI Miklós. A „Könyvtári

- „Szemle” repertórium (1913–1918). Budapest: Művelődés-kutató Intézet, 1983. 82 p. ISBN 963-521-064-7. BÓDAY Pál. A Könyvtári Szemle új olvasóinak. == Könyvtári Figyelő, 25. (1979) 2., 117–121. p. ISSN 0023-3773
27. KŐHALMI Béla. Tízezrek bibliofiliája. == Könyvtári Szemle, 1. (1913) 1. p. 6–7.
 28. KŐHALMI Béla. Nincs nemzeti bibliográfiánk! Budapest: Lantos, 1914. 30 p. A kiadvány szövege részben megjelent a Könyvtári Szemle 1913. évi 11. és 12. számában A magyar nemzeti bibliográfia kérdése címmel.
 29. KŐHALMI Béla. A könyvtárpolitikus Szabó Ervin. == Könyvgyűjtők évkönyve 1919-re. Szerk. KŐHALMI Béla. Budapest: Lantos, 1919. p. 7–13.
 30. Kőhalmi Béla levele Asztalos Miklóshoz, 1934. szeptember 27. Gyűjteményi lelőhely: Kőhalmi Béla fond, OSZK Kézirat-tár, Fond 669.
 31. KŐHALMI Béla. Szabó Ervin egy tanítványának emlékeiből, i.m. p. 284–286.
 32. Uo.: p. 285.
 33. Könyvek könyve: 87 magyar író, tudós, művész, közéleti ember és kiadó vallomása kedves olvasmányairól. Szerk. és bev. írt hozzá KŐHALMI Béla. Budapest: Lantos, [1918]. 248 p.
 34. Egy lappangó kézirat a Múzeumok Éjszakáján [blogbejegyzés]. == OSZK blog, 2017. június 21. Hozzáférhető: https://nemzetikonyvtar.blog.hu/2017/06/21/egy_lappango_adykezirat_a_muzeumok_ejszakajan [Megtekintve: 2021. 05. 04.]
 35. CSUNDERLIK Péter. „Beszéljünk mi is oroszul, cselekedjünk mi is oroszul”: Az 1917-es oroszországi forradalmak hatása a Galilei Körre. == Történelmi Szemle, 60. (2018) 3., p. 433–442. ISSN 0040-9634 Hozzáférhető: http://epa.oszk.hu/00600/00617/00011/pdf/EPA00617_tortenelmi_szemle_2018_03_433-442.pdf [Megtekintve: 2021. 05. 04.]
 36. RÁKOS Ferenc. A Kommunisták Magyarországi Pártja második (illegális) Központi Bizottságának munkájáról. == Társadalmi Szemle, 14. (1959) 2., 97 p.
 37. A nyomtatvány másolatban található a Könyvtári Intézet Könyvtártudományi Szakkönyvtárában, jelzete 2-11492.
 38. KŐHALMI Béla. Bécsi napló, 2. füzet. 1920 augusztus 8. Gyűjteményi lelőhely: MTA KIK Kézirattár, 4315/230.
 39. CSONKA Laura. „...Marx, Engels, Proudhon, Bakunin stb. könyveit valósággal mohó falanksággal kapkodja az olvasók tábora „: Könyvtárügy a Tanácsköztársaság időszakában. == Archivnet: XXI. századi történeti források, 17. (2017) 6. Hozzáférhető: <https://archivnet.hu/marx-engels-proudhon-bakunin-stb-konyveit-valosaggal-moho-falanksaggal-kapkodja-az-olvasok-tabora> [Megtekintve: 2021. 05. 04.]
 40. KŐHALMI Béla. A Magyar Tanácsköztársaság könyvtárügye. Budapest: Gondolat, 1959. p. 52–53.
 41. KŐHALMI Béla. A Magyar Tanácsköztársaság könyvtárügye: Forrásgyűjtemény. Budapest: OSZK KMK, 1959. p. 9.
 42. KŐHALMI Béla. Forrásgyűjtemény, i.m. p. 10.
 43. 70.638/1919. III/b. ügyoszt. == A Tanácsköztársaság Könyvtárügye, 1919. 1., p. 1.
 44. A könyvtárak köztulajdonba vételéről és az Országos Könyvtárügyi Tanács, valamint a Munkás- és Katonatanácsok könyvtárügyi alosztályainak megalakításáról, továbbá ezek feladatairól. A Közoktatásügyi Népbiztosság 22. K.N. rendelete. == A Tanácsköztársaság Könyvtárügye, 1919. 1., p. 2.
 45. KŐHALMI Béla. Forrásgyűjtemény, i. m. p. 186–193.
 46. KATSÁNYI Sándor. A főváros könyvtárának története 1. köt. 1945-ig. Budapest: FSZEK, 2004. p. 211.
 47. TÓTH Gyula. A megyei könyvtári hálózat problémátörténete. == Könyvtári Figyelő, 38. (1992) 4., p. 666.
 48. KŐHALMI Béla. Forrásgyűjtemény, i.m. p. 189.
 49. KŐHALMI Béla. A Magyar Tanácsköztársaság könyvtárügye. Budapest: Gondolat, 1959. p. 113.
 50. A könyvtár jelentőségével pontosan tisztában volt, a Könyvtári Szemlében ő ismertette a bibliotékát: [KŐHALMI Béla] Philobiblos. Könyvtári séták: Todoroszku Gyula dr. gyűjteménye. 1–2. == Könyvtári Szemle, 2. (1914) p. 149–153., 174–178.
 51. Hogy szerezte Todoroszku a legszebb magyar könyvkincseket? Az Est tudósítójától. == Az Est, 1920. november 21.
 52. NAGY Levente. Todoroszku Gyula és az OSZK Cyrillicagyűjteménye. == Todoroszku: Egy kivételes könyvtár kincsei. Szerk. Varga Bernadett. Budapest: OSZK, 2020. p. 57. ISBN 978-963-200-709-0 (A katalógust egyébként Gulyás Pál a Magyar Könyvszemle 1923-as évfolyamában ismertette)
 53. GULYÁS Pál. Kommunista könyvtárpolitika. Budapest: Szent István Akadémia, 1921. 129 p.
 54. BERECZKY László. Beszélgetés, i.m. p. 573.
 55. Kőhalmi Béla és Christianus Janka házasságot kötött 1919. május 3-án. Egyleveles aprónyomtatvány. Gyűjteményi lelőhely: MTA KIK Kézirattár, MS 4315/64. Christianus Janka (1896–?) egy időben fényképész volt, az Iparrajziskola fényképész tagozatán tanult, Szabó Ervinről készült portréja

több alkalommal megjelent. STEMLERNÉ BALOG Ilona. Az Iparrajziskola fényképész tanulóinak fennmaradt képei. Fotóművészet [online], 51. (2008) 3. ISSN 1418-1606 Hozzáférhető: http://www.fotomuveszet.net/korabbi_szamok/200803/az_iparrajziskola_fenykepesz_tanuloinak_fennmaradt_kepei [Megtekintve: 2021. 05. 04.]

56. A Hét, 30. (1919) 19., p. 298–299. Hozzáférhető: http://misc.bibl.u-szeged.hu/19866/1/a_het_1919_019.pdf [Megtekintve: 2021. 05. 04.]

57. Kóhalmi Béla bibliográfia: 1895–1984. Szerk. FÜLÖP Géza. Budapest: FSZEK – OSZK KMK, 1985. p. 15. ISBN 963-581-122-5

58. Új Nemzedék, 180. (1920) július 30. p. 4.

Beérkezett: 2021. január 14.

A szabad felhasználás új esetei vakok és látássérültek számára

A vakok, a látáskárosultak és a nyomtatott szöveget egyéb okból használni képtelen személyek javára a szerzői jogi törvény – az ún. marrakesi szerződés átültetésével – a szabad felhasználás új eseteit vezette be. A lehetőséggel élni szándékozó könyvtáraknak regisztrálniuk szükséges.

Ha az ön könyvtára rendelkezik hangoskönyvekkel vagy digitalizált szövegek felolvasását támogató szoftverrel, esetleg Braille-nyomatóval vagy egyéb olvasástámogató eszközzel, esetleg tervezi – a jogszabály nyújtotta új lehetőségeket kihasználva – az olvasási képességet érintő fogyatékossgal élő személyek számára valamilyen új szolgáltatás elindítását, akkor regisztrálja intézményét a jogosított szervezetek közé, ezzel is támogatva az olvasási nehézséggel küzdők könyvtári ellátását.

Részletes információk: <https://ki.oszk.hu/node/10266>

(Forrás: oszk.hu 2021.03.23)